

Innspill i høringsmøtet om oppfølgingen av tater-/romaniutvalgets rapport, Sandefjord, 21. januar 2016

Reaksjoner på presentasjonen av tater-/romaniutvalgets rapport

- Like muligheter og rettigheter: Dette er en rett man allerede har. Derfor rart at det er en anbefaling. Det har vært en rettighet siden 1999 gjennom rammekonvensjonen.
- Habiliteten til taterne i utvalget ble undersøkt, men ikke habiliteten til utvalget. Taterne fikk ikke delta når utvalget skulle se på arkiver. Utvalgsmedlemmene var ikke så uavhengige, lederen har tidligere vært statsråd, og de fikk utbetalt lønn fra staten. Det er heller ikke sett på habiliteten til stat og kirke.
- Myndighetene førte politikken og har forsket på seg selv ved at de har håndplukket utvalgsmedlemmer. Myndighetene skal også evaluere funnene. Hvilken reaksjon ser myndighetene for seg for å finne en løsning på dette?
- Taterne kunne utført granskningen selv.
- Under overleveringen av rapporten kom både Kirkens sosialtjeneste og biskopen med en beklagelse. De hadde fått lese rapporten på forhånd, ingen andre fikk se den før framleggelsen.
- Det har vært gransket i mange år. Det skjer ikke noe.

Tiltak for å øke tilliten mellom romanifolket/taterne og myndighetene

- Taterne har samme rettigheter som majoriteten har, men myndighetene må jobbe bedre for at rettighetene skal fungere i praksis. Ikke alle klarer å benytte seg av den retten de har. Mange romanifolk/tatere er vanskeligstilte og har mindre støtteordninger til hjelp. Ønsker en større oppreisning som tar for seg dette. Flere tiltak innenfor skole, arbeid, økonomi og utdanning. Ønsker også støtteordninger som kan hjelpe oss å bli mer integrert i samfunnet. Det er vanskelig å være tater, vi er ikke likestilt og ikke integrert.
- Flere reisende er gift med mennesker fra andre kulturer. Disse er sjokkerte over hvordan Norge har behandlet taterne. I andre land har mange tatere høye stillinger og høy status. Hvorfor er det slik her i landet?
- Norsk misjon blant hjemløse holdt på fram til 1986. Ingen blir stilt til ansvar for det som skjedde. Hvilken straff har de fått? Det burde ikke vært noen høring, dere vet allerede hva som har skjedd. Man burde ikke måtte snakke om hvordan man har hatt det. Gi heller erstatning!
- Folket er sterke, men vi orker ikke fortelle mer, og at alt graves opp igjen. Nå er det på tide å løfte oss opp. Vi bør få en erstatning på 1 million kroner, og mer.

Øke kunnskapen om romanifolket/taterne i samfunnet

NAFO – Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring:

- NAFO fikk i oppdrag fra Utdanningsdirektoratet å videreføre prosjektet *Taterfolket – fra barn til voksen*. Prosjektet er laget i et samarbeid mellom høgskolen Dronning Mauds Minne og Taternes landsforening. Gjennom prosjektet blir taterkultur formidlet i skoler og barnehager, både til personell og barn/elever. Det er gjort mange gode erfaringer. Prosjektet er nå lagt ned, men deler av det videreføres av Høgskolen i Østfold. Det er fint om dette også kommer andre høgskoler til gode. NAFO mener det er viktig å få temaet inn i lærerutdanningen for at lærerne kan møte barn med kunnskap og forståelse.
- I NOU 2015:7 anbefales det at informasjonsmateriellet til Utdanningsdirektoratet/NAFO om nasjonale minoriteter blir gjort bedre kjent. Det er laget et opplegg for skole og barnehager som kan tas i bruk av både lærere og elever. Utfordringen er at dette er for lite kjent, og det er behov for hjelp fra flere for å spre dette. Også organisasjonene. I opplegget er det blant annet laget tre filmer med ungdom om identitet og diskriminering. En av ungdommene er

tater. Filmen ligger på NAFOs nettsider. Det mangler ikke opplegg, men det må tas i bruk.

Innspill:

- Ifølge NOU-en er det manglende kompetanse om folket, hvem vi er, vår kultur og hvor lenge vi har vært her – hos alle offentlige instanser. Når myndighetene skal ha kompetanseheving innad, blir ikke taterne involvert. Mentaliteten fortsetter. Det er taterne som er eksperter på seg selv, men blir ikke involvert utenom å bli invitert i ett møte per år. [Bufdir skal ha mange samlinger, som antakelig betyr at de som håndterer barnevernet, LDO og andre skal diskutere seg imellom. Anbefaler myndighetene å ikke gjennomføre kompetanseheving innad uten å inkludere oss.]
- Jeg er imot at det skal informasjon i skolen om oss. Er vi minoriteter? Ser staten og regjeringen på oss som et lite folkeslag? Hvorfor skal vi ha dette navnet på oss? Vi er jo et folkeslag, men hvorfor skal det gis informasjon om oss i skolen? At vi er en liten folkegruppe som har hatt det veldig vondt, og de må være snille mot oss? Under egen skolegang ble jeg redd fordi det sto om tater i historieboken. Jeg ville ikke gå på skolen og var redd noen skulle få vite at jeg var tater.
- Kommunen er sterkt involvert i våre liv, kommunen har alltid vært den som har vært en arm fra staten og Misjonen. Jeg har blitt forfulgt fra staten og har sett i papirene mine at kommunen har rapportert hva de har visst om meg. Rapportert til Misjonen og til Oslo. Hvorfor skal vi fortsatt skal bli forfulgt? Jeg har barn som er godt utdannet, men vi tør ikke si hvem vi er. Men barna mine blir mobba uansett. For menneskene er ikke snille. Jo mer opplyste folk er, jo verre blir det.
- I mange år har vi gjemt oss og forsøkt være anonyme. Myndighetene fant oss likevel. Forskning viser at mobbing motvirkes med kunnskap og opplysning. Vi kan fortelle om en fargerik kultur som har tilført Norge mye. Det finnes dårlige holdninger, disse må vi rette opp. For å motvirke må vi gi riktige opplysninger og formidle at det de tror om oss, ikke er sant. Andre kulturer er stolte av hvem de er, mens taterne tør ikke stå fram. Våre unger skal også være stolte.
- Jeg er redd. Hvis de får vite hva jeg er, får jeg et helt nytt blikk, det har jeg erfart flere ganger. Derfor har jeg aldri sagt det. Det er noen få nære som vet hvem jeg er. Fra jeg var liten har jeg lært: Oppfør deg ordentlig – husk på barnevernet. Vi er redd for konsekvensene, men vi må stå frem hvis vi skal få det vi ønsker. Er vi rede for å ta de konsekvensene?
- For noen år siden fikk barna vite at vi er tater. De opplevde fordommer, og mobbingen startet med en gang. Vet ikke om vi er klare for konsekvensene av å stå frem.
- Har opplevd å bli kasta ut av skolen, ble mobbet og tok igjen. Miljøet rundt Glomdalsmuseet har gjort mye positivt med besøk i skoler og barnehager. Det har gjort at det har blitt lettere å være tater.
- Har opplevd motgang og medgang i skolevesenet, blant annet vold fra lærer og elever fordi jeg er tater. Men hvis man i dag spør noen hva en tater er spør de: er ikke de utdødd? Kunnskapsnivået i skolevesenet og i etater er dårlig. Når vi har fått lov å sette opp telt under Elverumsmarten, kommer det skoleklasser som ikke har noe bakgrunn som reisendes. De er interessert i å lære om oss og har øvd på romano raklo. Dette er med på å avmystifisere og ta bort det som er skummelt. Jeg vet hva det koster å stå frem som tater. Jeg har opplevd at naboer har slutta å hilse når de fikk vite at vi var tater. Men vi har ingenting å skamme oss over. Det er ikke vi som har gjort overgrepene. Det er et nytt overgrep at vi skal engste oss for å stå frem i 2016. Vi inviterte de viktigste etatene til å komme og få informasjon om vår kultur – få møtte opp. Nå er tiden for å stå samlet. Vi har kompetanse. Ingen kan overleve så mye som oss, vi har klart oss uten skolegang eller hjelp. Vi må få myndighetene til å følge sine egne lover.
- Jeg har levd åpent som tater, og er stolt av det. Men det har kostet. Jeg forstår frykten, men vi kommer fordommer til livs ved å heve kunnskapen. Når vi reiser rundt til skoler, setter vi

fokus på de positive sidene: kultur, historie, håndverk og sang. Om hva vi har bidratt med, vi setter ikke fokus på elendighetshistorien. Har positive erfaringer med egne barn som har vært åpne om hvem de er. Det har kommet en ny tid med større åpenhet, det er mange innvandrere i samfunnet, og folk er vant til mangfold. Lærere og elever snur på fordommene når vi har vært i klassene noen dager.

- **NAFO:** Det er sterkt å høre om redselen for kunnskap om romanifolket/taterne i skolen. Ingen andre enn taterne/romanifolket kan snakke om dette. Uten Mariann Grønnerud og Anna Gustavsén hadde ikke prosjektet eksistert. De har gått forsiktig fram, og har stort sett greie på om det er barn av tater der. Mange har fortalt etterpå at de er tater. Det ble arrangert et 14-dagers opplegg i kunst og håndverk på en skole på Ringsaker. Prosjektet var godt forberedt, og noen av foreldrene var med på planleggingen. Det ble naturlig prat rundt det de laget i timene, og det endte med at det ble populært å være tater. Ungene snakket romani på skolen for første gang. Det er ikke sikkert det ville være sånn over alt, dette var en skole med fornuftige lærere. Vi har all respekt for de som ikke ønsker å stå fram.

Forskning

- Det kan ikke være forskning på oss uten at noen av oss er med. Det er veldig viktig.

Utdanning og arbeidsliv

- I 2003-2004 ble det innført et skoleprosjekt med tilrettelagt undervisning på PC i reiseperioden. Dette gav gode resultater. Det gikk en tid og prosjektet ble nedlagt. Det var lovet at det skulle være en permanent løsning, men det blir ikke lenger gitt midler. Departementet har brukt prosjektet til å skryte i rapporter til Europarådet og FN, selv om prosjektet er nedlagt. Det er litt merkelig dialog mellom oss og resten av verden. Det bør satses mye mer på utdanning. Uten god skolegang i grunnskolen har ikke barna grunnlag for videre utdanning. Prosjektet med fjernundervisning bør tas opp igjen, det står bare på vilje. Det er mange som gjerne stiller opp og jobber med det.
- Lese- og skrivevansker er et stort problem. Det finnes ingen tilrettelegging/rettledning for tater som driver firmaer – selv om staten vet hvem som har skrive- og lesevansker. Har opplevd å få politiet på døra, to-tre uker etter å ha mottatt erstatning, med krav om etterbetaling for skattegjeld. Registrerer staten alt?

Innspill fra Romanifolket/taternes senter:

- Rapporten er ikke historien om romanifolket, det er en gjennomgang av statens politikk overfor folkegruppen. Det burde vært sett mer på historien i nyere tid. Hvis det skal settes inn politiske tiltak nå, bør det settes inn i den situasjonen som er i dag.
- Romanifolket/taternes senter har en veiledningstjeneste om rettferdsvederlagsordningen. Senteret har hatt mange saker som skulle vært fanget opp av offentlige myndigheter.
- Senteret har startet et samarbeid med VOX som går på basiskunnskap. Vi har tatt opp lærlingeordningen og håndverkstradisjoner knyttet til kulturen, for eksempel blikkenslager, snekkerordning. Det burde vurderes en ordning for folkegruppen for å kunne ta fagbrev.
- Det bør gis ekstra studiepoeng for å være tater, tilsvarende hva som har vært praktisert overfor den samiske befolkningen gjennom Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Alta.
- Det er behov for en gjeldssaneringsordning. En stor andel av folket sliter med gjeld. Et lokalt hjelpeapparat er nøkkelen til å få det til å fungere.
- Tilskudds- og næringsetableringsordningen: Vi kan trekke paralleller mot det samiske som har egne tilskuddsordninger. Særlig aktuelt for de unge som sliter i ordinært arbeidsliv.